

Ο ΝΟΥΜΑΚ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Γ.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 17 του Δεκ βρη 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: 'Οδός Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 176

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Απολογία (συνέχεια).

ΠΕΤΡΟΣ ΑΒΡΑΜΗΣ. Θλίψη.

Α. Ε. Παραμύθια Μολίβου (της Μιτυλήνης).

ΕΡΜΟΝΑΣ. 'Ο Ζήτουλας (τέσσερα σονέτα από το κινούμενο βιβλίο του α' Η 'Αργώ).

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. 'Ο 'Ασωτος (δράμα) — 'Η άφιξη.

Α. ΣΙΓΑΝΟΣ. Θεατρικά — 'Ο υιός της 'Ερήμου.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ. Χαρακτήρες — 'Η Γρήνια.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Πεύκος 'Ορεινός.

Δ. Π. Τ. Φαινόμενα και Πράγματα ('Ο Πολιτικός Σύλλογος — 'Ο γυρισμός του Βασιλιά — Τα συχαρήμια Ράλλη και Θεοτόκη — 'Ο Ιππότης — Μισό επίγραμμα του Λισκαράτου).

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΚΗΡΥΓΜΑ — ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΛΟΜΑΔΙΑΤΙΚΟ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΘΛΙΨΗ

— 'Η Κυβέρνηση δε λυπείται το χρέμα, αλλά τον κειρό γιατί γνωρίζει καλά πως στην περίπτωση που βρίσκεται σήμερα ή Χερσόνησος, όλο το κεφάλαιο της πολιτικής της είναι ο κειρός κι όχι τα χρήματα.

— 'Εκείνοι που θα ήθελαν να καταντίσουν τη Βουλγαρία Βέλγιο, θά είταν κ' ενάντιοι στο σκοπό για τον όποιον είμαστε κρείτος.

— 'Η Βουλγαρία πρέπει να είναι ό,τι είταν έναν καιρό ή Πρωσία, όταν αγωνιζότανε να ενώσει όλα τα Γερμανικά τμήματα' δηλαδή φιλειρηνική κι δυνατή επικράτεια.

Πείτε μου, στο θεό σας, δε νομίζετε πως αυτά γραφήκανε για να είπωθούν από έλληνικά χείλη και για την 'Ελλάδα: 'Εγώ, έσύ, ο δεινας και ο τάδες όλα τούτα δεν τ'έχουμε στην ψυχή μας, δεν αναδύζουν άποκει κάθε στιγμή και ώρα σαρκωμένα ή άσκα, ξάστερα ή θαιμπά 'μεις έτσι χτυπητά έτσι πραχτικά, θετικά έτσι; Γιατί λοιπόν τόσα χρόνια σε τόσες εθνικές περιπέτειες, σε τόσες άφορμές να μη βρεθθί ένας, ένας μοναχά στους τόσους πολιτικούς μας ν' άδράξθι αυτούς τους παλμούς μας και να τους χύση άπ' το βήμα της βουλής ή άπ' το πολιτικό του σαλόκι ζωντανούς, σπαρταριστούς κι όλόγιους όπως ο Βούλγαρος πρωθυπουργός το έκαμε προχτές; Ποιά κακή μοίρα ή τί ανάθεμα σφηνώθηκ' σα βρωμούσα μύγα στα μυαλά των πολιτικών μας και τα νερούλιασε και τα σάπισε τόσο που δε βγάζουν άλλο παρά μούχλα και δυσωδία;

Κοιτάζτε το Βούλγαρο. 'Ιστορικά δίκαια, εθνικά νόμιμα, προγόνους — επιγόνους, φιλανθρωπίες — μιανθρωπίες, οικίες, συμπάθειες — αντιπάθειες, συγγενολογήματα — παντρολογήματα, φίλους, όχτρούς δυνατούς, αδύνατους, βοηθούς, ενάντιους, τίποτα δεν

πιάνει στο στόμα του. Πρόφασες όλα και τ' αφήνει για κείνους που δεν έχουν τίποτα. Αυτός έχει το πρόβο και τον δείχνει. Δυό και δυό κάνουν τέσσερα. 'Έτσι είναι τα πράματα, έτσι έμεις' τούτο κάναμε τούτο θά κάνουμε, για τούτο και για κείνο. Λόγος πρωθυπουργικός — σταρξτα λόγια. Σταρξτα λόγια γύρω σε μιá πλατειά, μεγάλη, ζηλευτή και στεριοκάμωτη 'Ιδέα: «'Η Βουλγαρία θά γίνθι όπως ή Πρωσία του παλιού καιρού». 'Ωχ! τί ανατρίχιασμα θά ήφερε αυτό το λάβαρο — το ιερότερο άπ' όλα τα παρελθόντα κι από όλες τις δόξες — έτσι σηκωμένο άπ' το χέρι του πρωθυπουργού και στον τελευταίο Βούλγαρο πολίτη. Νά ο Μωύσης και να το χάλκινο φίδι που αντίκρυζε και γιατρεύονταν ο φιδοδαγκωμένος 'Ισραήλ. 'Ο Βούλγαρος τον έχει κ' έγω τον φρονώ. Γιατί κ' έμεις όλοι ένα τέτοιο, ανατρίχιασμα χρειάζόμαστε. 'Εν' ανατρίχιασμα τίμιο, δηλαδή γεννημένο όχι από παλάβρες μα από λόγια σίγουρα.

Και έμεις όλοι τάχα έτσι δεν τή φανταστήκαμε την 'Ελλάδα; ένα Πεδιμόντιο με πολιτικούς θετικούς και μιá δυναστεία φιλόδοξη και ήρωική. Μα ποιός ποτέ πολιτικός ή Βασιλικός λόγος μας έδωκε το διάγραμμα της ιδέας αυτής έτσι χτυπητό, που να μας κάμη όλους, μικρούς και τρανούς, να δόσουμε χέρι στο σάρκωμά της; Το θυμάστε σεις; όχι ποτέ. 'Ενας Τρικούπης κάτι θέλησε να είπθι μα τον έφαγε ο φτόνος και πάει πέρασε. Οί άλλοι μας μίλησαν πάντα για ιστορία, για παρελθόν, για παράδοση, για τύχη, για εύνοια, για μεγάλες δυνάμεις και μας αλυσόδεσαν έτσι την όρμη. Νά και τέρ' άκόμη που φτάσαμε στα χείλη του γκερεμού και τέρ' άκόμη τα ίδια φαφλαταρίζουν. Μάλιστα κάνουν κάτι περισσότερο τώρα: βάνουν για γαρνιτούρα στο λόγο τους τις στρατιωτικές και ναυτικές έτοιμασίες. Είναι μόδα' τή φέραν από το Παρίσι, από τη Λόντρα, από τη Βιέννη. 'Επειτ' από τόσα χρόνια την ανακάλυφαν τέλος πάντων! Μα δε μας συγκινεί γιατί είναι ξένη. Δέν είναι γέννημα της καρδιάς, της ψυχής όρμη, του αίματου μόριο. Ψέμμα το δεντρί, ψέματα κ' οί καρποί του.

Και τ' αντίδικου τα λόγια να σπαρταρούν άπ' αλήθεια και να μας συγκινούνε τόσο!

'Ω θλιμένοι χρόνοι! θλιμένοι χρόνοι!

ΠΕΤΡΟΣ ΑΒΡΑΜΗΣ

'Όταν ο 'Αντιστένης κάποτε σ' ένα λόγο του μίλησε παραπολλά ώρα, ο Πλάτωνας τού είπε:

— Δέν ξέρεις ότι το μέτρο στους λόγους δεν είναι κείνος που μιλάει, παρά κείνος που άκούει;

Κάποιος κατηγορούσε τον Ευριπίδη ότι βρωμάει το στόμα του κι άφτός τού άπάντησε:

— Βρωμάει γιατί πολλά μυστικά σάπισανε μέσα σ' άφτό.

Ο ΑΣΩΤΟΣ

ΔΡΑΜΑ ΜΕ ΤΡΙΑ ΜΕΡΗ

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΤΡΙΚΟΓΑΙΔΗ

Κώστα,

Μη φοβάσαι και δε θά σε τραβήξω από τον αγαπημένο σου τον ήσκιο να σε φέρω στο φώς' το «'Αάθε βιώσας» που το διάλεξες για σύμβολο της ζωής σου δε θά σου το πειράξω' ο χαρακτήρας σου ο διαμαντένιος και ή άγια σου άφοσίωση στην 'Ιδέα — μη σε ρουιάζει και θά μέινουνε μυστικά. Δέ μου τ'όγραφε τόσες φορές; Νά λοιπόν που σ' άκούω και σφαλνώ, και τώρα, το στόμα μου. 'Ενα μοναχά δεν μπορώ, θάν το πω κι άς θυμώσεις, πως δε θά μās χρειάζοντοσαν πολλοί, τρεις τέσσερεις άκόμα σαν και σένα, για να ήχει πάρει δρόμο ο άγρόνας μας, γλήγορο και μακρινό δρόμο, που να ζύγωνε κιάλας στο όνειρομένο το τέλος του. Θά βρεθόυνε όμως με τον καιρό κι αυτοί' το έλπίζεις, και ή έλπίδα σου με κανει και μένα, που άδιάζω που και που, έτσι για την ποικιλία, και μερικά ποτήρια άπογοήτευση, να μην άπελπίζουμαι.

Τί ζητάμε σήμερα, 'Εσθ το κατάλαβε; όσο και οί τρανοί μας οί 'Αρχηγοί, 'Εσθ που με τα δάλοιοχτα μάτια της πάναγνης ψυχής σου είδες το σκοπό μας το μεγάλο, είδες ό,τι βλέπουνε κι αυτοί. Βλέπεις, γιατί όδηγό στη ζωή σου έχεις την 'Αγάπη, κι όσοι ξέρουνε να γαπώνε έχουν πάντα τα μάτια της ψυχής τους δάλοιοχτα και βλέπουνε μακριά, σκίζοντας τάπεραστα σκοτιάδια, το φώς το έλαρό, που οί άκαρδοι κ' οί έγωλάτρες ποτέ δε θάν το δούνε. Ναι, Κώστα. 'Αφσή με νάν το πω κι αυτό, δεν πειράζει. 'Ότα μούπανε πως κεί κάτω στην 'Αλεξάνδρεια, πάνου από το κρεβάτι ενός ανθρώπου που δεν ετύχησα άκόμα νάν του σφίξω το χέρι, βρίσκεται κρεμασμένη σαν κόμισμα ή εικόνα του 'Αριστειδη, του τελευταίου άδερφού που μούχε άπομείνει και που μου τότε ζούλεψε κι αυτόν ο άφέντης ο Χάρος, ότα μου τύπανε αυτό, ή καρδιά μου αναγάλλιασε και θάρροεφα πως ο άδερφός μου δεν πέθανε, παρά ζεί μακριά μας, σμιά σου. Και δε γελάστηκα, άφου στη μεγάλη και γαρδιακιά άγάπη σου ξαναβρήκα τον πεδαμένο μου τον άδερφό. Νά ζούσε αυτός!.. 'Αχ, να ζούσε, 'Εσθ το ξέρεις με πόση όρμη κι άφοσίωση θάρρότανε να πολεμήσει στο πλευρό μας, 'Εσθ το ξέρεις — μα το ξέρω κ' έγω άφου βλέπω σήμερα 'Εσένα, που μιá ψυχή και μιá

Παιδεία του, ή Έκκλησία του. "Αφσέ μας στην ήσυχία μας: για μ'ς ή εθνική αποκατάσταση είναι πέντε πηήτα να σε φάγω. ή κόσμος είναι υποχρεωμένος να έρτη με τους στόλους του και με τους στρατούς του να μας δώση όλες τις χώρες και α' από του Ίστρου μέχρι του Ταινάρου και από του Ιονίου μέχρι του Εύφρατου και Τίγρητος συμπεριλαμβανομένων και των νήσων, να μη είπωμεν Μεγάλην Ελλάδα και Σικελίαν, Κυρήνην και Αίγυπτον διότι ήμεις είμεθα των Μαραθωνομάχων οι εύκλειεις απόγονοι και του Περικλείους και Δημοσθένους οι αναγκαίοι κληρονόμοι. Αὐτὰ τὰ κόφια καρδία πόσες και πόσες φορές τάκούσαμε; Πόσες φορές αὐτὰ τὰ ζεραστικά μ'ς τὰ έπιστίσανε οι φωνακλάδες ακήρυκες των άπαραγράπτων δικαιωμάτων του Έλληνικου Έθνους;» Και όμως αὐτός ή Χριστός κηρύχνει εις τό πέισμα όλων των άνόητων, Αὐτός, όπου ή άπρόσεχτη ανθρωπότη τον έπ'ηρε για έναν άνεργοπόλο ιδεολόγο, ή παραπάνω άπ' τον καθένα διδάσκαλος, και κήρυκας τ'ης πραχτικότης, Αὐτός, λέγω, κηρύχνει πώς ή κάθε ένας ε' αὐτόν τον κόσμο πρέπει ν' άπολύση τό χέρι του να κάμη κείνο που τον καλεϊ τό θέλημα του Θεού και να μην προσμένη από κανέναν άλλον.

Κύριοι Υπουργοί του Έλληνικου Βασιλείου, έλατε, κοπιήστε εις τό τραπέζι, φωνάζει ή σάλπιγγα του Θεού, όπου θά φαγωθη Θράκη και Μακεδονία, Ήπειρος και Άλβανία, Κρήτη και νησιά, και τόσα και τόσα.—"Α, μα τό πέτυχες και σύ βρήκες την ώρα. Άγρον άγοράσαμε: έχει μας παρατημένους: έχομε τις φροντίδες και τις έννοιες μας τί θά θά κάμωμε τον Σχολάρχην Παρκαμπυλίον και τον άλατοποθηκάρην Κωθωνίων έχομε και σένα να μ'ς φωνάζης για Μακεδονίες και Θρακες: έχει μας παρατημένους: αὐτὰ πές τα στους προγόνους μας: ήμεις έχουμε τις σκοτούρες μας και τις δουλειές μας, πά βώδια μας και τους δασκάλους μας, τὰ χωράφια μας και τους κουμπάρους μας.

Κοπιήστε, Άρχοντες και Μεγιστάνες τ'ης Χώρας, εις την κληρονομιά που ως καθώς μουρμουρίζετε είνε δική σας άπ' τον καιρό που στάθηκε ή κάσμος. Δέν έχομε καιρό, θ' άποκριθούνε: ήμεις έχομε τόσα ζευγάρια βώδια να τιμαρέψωμε: έχομε τους εκλογηδες μας, τους ποσαπαίρηδες, τὰ ρουσφετάκια μας. Δώστε μας ό,τι προαιρείστε: για τό γλέντι που μ'ς καλείτε, δέν άδειάζομε.

"Ελα όλο τό Έθνος, έλα όλο τό Ρωμαϊκό. Δέν

έχομε καιρό: και παντρολογήμαστε, και τέτοιαν ώρα τέτοια λόγια δέν ταιριάζουν: ήμεις δέν είμαστε για τέτοια γλέντια: δέν τὰ κόβουν τὰ δόντια μας: Θέλεις εκλογές, συλλαλητήρια, κουμπουρίες; σφάζιμο για τό φιλότιμο; ελληνικοῦρες; σανίδες; είμαστε στό φτερό: άλλο τίποτα μη γυρεύης.

Τ' άκούει αὐτὰ ή θεϊκή ύπομονή, τάκούει και δέν μπορεί ως τό τέλος να βαστάξη τὰ παράξενα. Τέτοια λοιπόν; Βώδια και χωράφια και παντρολογήματα και προγόνους, εκλογές και κουμπάρους, συλλαλητήρια και κουμποῦρες, βουλευτάδες και σανίδες, αὐτὰ σάς άρέσουν, αὐτὰ νειρεύεστε νύχτα μέρα; Λοιπόν να που βρήκατε την παραδεισό σας: τί άλλο θέλετε; καθήστε στην ήσυχίαν σας κι άλλοι άς κοπιήσουνε στο έτοιμο τραπέζι. Έμπρός σακάτηδες, όρίστε κουτσοί, στραβοί, κουλοί, προστυχογεννημένοι, Ρουμάνι και Βούργαροι, Σέρβοι και Μαυροβουνιώτες, Αὐστριακοί και Ιταλοί, Άρβανίτες και Άρμένιδες, Σκυθες και Άραπάδες, έλατε φάτε, πιήτε στην ύγειά και την προγονική δόξα ατων ένδόξων άπογόνων του Πλάτωνος και του Έπικούρου: αὐτοί ήταν οι καλεσμένοι μου, αλλά δέν έβρήκατε καιρό οι καημένοι να κοπιήσουν, κι' έτσι γενήκατε σεις οι εκλεχτοί μου, οι αγαπημένοι μου, σεις που έχετε τή δύναμη να σκαρώνετε ιστορία και δέν καρτερείτε άπ' τὰ κόκκαλα των προγόνων σας ζωή και προκοπή.

Αὐτὰ διδάσκει τό σημερνό Βαγγέλιο για κεινούς που έχουν αὐτιά νακούνε και μυαλό να καταλαβαίνουν ό,τι άκούνε. Ο κάθε ανθρωπος, κ' ή κάθε εποχή καιροστώνει την τύχην της και τή δόξα: ή Θεός δέν θέλει τον άπρόκοφτον ανθρωπο, τό άπρόκοφτο έθνος. Κι' οι Όθραίοι τον παλιό καιρό καυκίωντανε πώς ήτανε παιδιά του Άβραάμ: μια όμως και δέν έβρεθήκανε πιδέξιοι να δεχτούνε τὰ δώρα του Θεού, όπου κατέθηκε ή ίδιος να τους φέρη, τους εξέγραψε άπ' την ιστορία των βασιλείων τ'ης γης και τους εκάρπισε στα τετραπέρατα του κόσμου. Και τώρα μ' όλη τους την άρχοντιά, την γραμματισύνη, την έξυπνάδα, είναι για τον κάθε εθνικά αποκατεστημένον χαμαλη σαν τὰ σκυλια, που έχει ή καθένας τό δικαίωμα να κλωτσά και να τα χτυπά, όπου τὰ έβρη. Από δω τους διώχνουν, από κει τους άρπαχουν: έδω τους χτυποῦνε, εκεί τους σκοτώνουν, και τό δικιο τους πούπετα δέν τό βρίσκουν. Και όμως είναι τέκνα του Άβραάμ.

Άρου λοιπόν ή Θεός, ή μεγαλος και παντοδύνα-

μος, ή πολυέλαιος, ή πολυέσπλαγγχος, τό έθνος, όπου ξεχώρισε ανάμεσα σ' όλα τὰ έθνη ως διαλεχτό, και του έταξε πώς θα κυριέψη τή γη, όταν τό είδε πώς δέν είχε έρεξη για τέτοιο μεγάλο ριζικό, τό πέταξε σαν άποπάτι, σά σκύβαλο στους πέντε δρόμους όπου τό καταπατεί ή κάθε Κατσιβελλος. Δέν έθυμήθηκε ούτε τον Άβραάμ, τό φίλο του, ούτε τον Ισαάκ τον αγαπημένο του, ούτε τον Ισραήλ τον άγιο του, ούτε του Δαβιδ τις παναρμόνιες μελωδίες, ούτε του Σολομώντα την ύβρανοκατέβατη σοφία, ούτε Προφήτες και Κριτάδες. Κι' ύστερα άπ' αὐτὰ τί προσμένεις σύ ή Ρωμιός, ή Γραικός, ή Έλληνας;

Ο Θεός έδωκε φρένα και σκέψη στον ανθρωπο να γυρεύη μ' αὐτὰ την προκοπή του: έζω άπ' αὐτό κατέθηκε κι' ή ίδιος και με λόγια και σοφές παραβολές του έδειξε πώς πρέπει να μεταχειρίζεται αὐτὰ τὰ θεϊκά του δώρα.

Άλλοίμνο στον ανθρωπο, δυστυχία στο έθνος που δέν καταλαβαινει τις συμβουλές του Θεού. Θα καταντήση αὐτό τό πρωτοκλέστο σ'ης προκοπής τό δρόμο, τό περιέγelo του κάθε σακάτη και ψωριασμένου.

Όποιος έχει αὐτικά άς άκούη του Θεού τὰ λόγια: κι' όποιος έχει μάτια, άς βλέπη τό δρόμο που του δείχνει. Έτσι μονάχα μπορεί να σωθη.

Ο ΚΗΡΥΚΑΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

Κάποτε ή γιός μιανής Σπαρτιάτισσας κουτσάθηκε στον πόλεμο και για τούτο στενοχωριότανε παραπολύ.

— Μη λυπάσαι, παιδί μου, του είπε κείνη, γιατί σε κάθε βήμα σου θα θυμάσαι την παλλημαρία σου.

Ο βασιλιάς Λυσίμαχος είπε κάποτε στον Φιλιππίδη τον κωμωδιογράφου που είτανε φίλος του και σύντροφός του:

- Τι θέλεις να σου χαρίσω;
- Ό,τι θέλης, του αποκρίθηκε κείνος, έξόν από τὰ μυστικά σου.

Μια φορά ή Φίλιππος ή βασιλιάς τ'ης Μακεδονίας ήθελε άπάνου στο τραπέζι, να διορθώση ένα τραγουδιστή και να του μιλήση για μουσική: κι ή τραγουδιστής του είπε:

— Να μη σου τό δώση ή Θεός, βασιλιά μου, τέτοιο κακό, ώστε να ζήρης άφτά καλύτερ' από μένα.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΟΛΙΒΟΥ

(Τ'ης Μιτυλήνης)

Τὰ παραμύθια αὐτὰ τάχει μαζεμένα συγγενής μου από παλαιώτερος καιόικου: του Μολίβου. Τάχει όμως κατασφραγμένα όχι καταπώς τάκουσε, παρά όπως μιλεί ή κόσμος σ' ή με ο ή εκεί πέρα. "Αν τὰ είχαμε από χωριού στόμα θά μ'ς είταν ίσως πιο χρήσιμα: μα διαν έρχονται από χωριού στόμα πρέπει να είναι λέξη λέξη όπως τὰ πρόφερε ή χωρικός, ειδεμή προξενούνε σύχνη, κ' έχουμε πολλές τέτοιες συλλογές που άνταμώνονται όλοι οι γλωσσικοί τύποι μέσα τους. Ισθλάχιστο σ' αὐτή τή συλλογή βλέπουμε πώς μιλιάνε στα χωριά οι κάπως πιο μορφωμένοι, όταν τό κεφάλι τους δέν είναι ζαλισμένο από ξένη γλώσσα ή από την καθαρεύουσα. Κ' έτσι χρησιμεύει τό λεχτικό αὐτό σαν είδος βάση για δσους φιλοτιμιούνται να γραφουνε τή λ α λ ο υ μ ε ν η γλώσσα, — δηλαδή τή λαλούμενη από τους μορφωμένους, την κοινή.

A. E.

A'.

Είταν μια φορά ένας κλέφτης ζακουστός, και πήρε ένα παληκάρι να τό μάθη την τέχνη του, να βγαίνουν μαζί στην κλεψία. "Υστερ' από λίγα χρόνια ή μικρός έμαθε καλλίτερα άπ' τό μεγάλο την κλεψία. Μια βραδιά συμφώνησαν οι δυο να π'αν να κλέψουν μέσ' άπ' τό χαζανέ του βασιλιά φλωριά. Πήγαν λοιπόν τή νύχτα, άνέβηκαν στα κεραμίδια του παλατιού, άνοιξαν μια τρύπα που να χωρή ή ανθρωπος, κι' άπ' εκεί κατέθηκε ή μικρός στο χαζανέ, κ' έδινε του μεγαλου που φύλαγε άπ' έξω τὰ φλωριά. Σάν πήραν όσα ήθελαν, βγήκε ύστερα κι ή μεγαλος κ' έφυγαν.

Σάν αύριο ή βασιλιάς είδε πώς του έλειπαν κάμποσα φλωριά. Συλλογίστηκε πώς αὐτοί οι κλέφτες μπορούν να ξαναπ'αν: πιάνει λοιπόν και βγάζει όλα τὰ φλωριά, και βάζει πίσσα λυομένη, για να κολληση μέσα ήν τύχη και πάγει πάλι κανείς. Σάν αύριο βράδυ πήγαν πάλι οι δυο οι κλέφτες, κι αὐτή τή φορά κατέθηκε ή μεγαλος στο χαζανέ. Άντις όμως να πατήση σε φλωριά, πάτησε στη πίσσα, και κόλλησε ως τή μέση. Άρχισε τότε να φωνάζη για να κατεβή ή άλλος να τον ξεκολλήση. Κατεβαινει κι ή άλλος, μα που να τον βγάλη! Σάν είδε πώς είταν αδύνατο να τον ξεκολλήση, σκέφτηκε

πώς αν τον αφήση ζωντανό, αὐτός σαν τον ζωτούσε ή βασιλιάς θάλεγε όλη την αλήθεια, και τότε θα τὰ είχε κι' αὐτός άσκημα. Κόφτει λοιπόν τό κεφάλι του και τό παίρνει. Κ' έμεινε μόνο τό κορμί του μέσα. Αύριο τό πρωί ή βασιλιάς κατεβαινει στο χαζανέ και βρίσκει ένα κορμί χωρίς κεφάλι. Τό παίρνει τότε και διατάζει τους δούλους του να τό βάλουν στη μέση τ'ης χώρας, κι όποιος περάση και τον κλάψει: θα είναι συγγενής του, κι από κείνον θα καταλάβουν ποιός είναι.

Η γυναίκα του σαν έμαθε πώς έσφαξαν τον άντρα της και τον έχουν στη μέση του χωριού, τ'ης ήρθε τρέλλα, γιατί δέν είξερε τό λόγο. Πηγαίνει τότε στο σύντροφό του και λέγει. Έσύ που δε φοβήθηκες τό Θεό κ' έσφαξες τον άντρα μου και έμειναν τὰ παιδιά μου όρρανά, θα πάγω να τό πω στο βασιλιά πώς τον έσφαξες έσύ κι άς σε κάνει ό,τι θέλει. Τότε τ'ης είπε ή κλέφτης. — "Αν δέν έκοστα τό κεφάλι του, όταν τον έπιανε ή βασιλιάς και τονε ζωτούσε θα έλεγε όλη την αλήθεια, και ποιόν είχε σύντροφο: και τότε θα είχαμε όλοι μας φόβο, ίσως κ' έσύ. Του είπε τότες αὐτή πώς ήθελε να δη τον άντρα της για στερνή φορά και να τον κλάψη κ' ήθελε να πάρη τή γνώμη του, πώς να πάγη εκεί που τον έχουν, χωρίς να τή γνωρίσουν. Τ'ης είπε τότε

— Για τὸ βιβλιαράκι αὐτό, καθὼς και γιὰ κάθε βιβλίο πού θὰ στέλνεται δῶ κι ὀμπρὸς στὸ γραφεῖο μας (σὲ διπλὸ ἀντίτυπο πάντα) και πού θὰ ξιζέει τὸν κόπο, θὰ γράφει ὁ Ἔρμονας πού εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ πάρει ἀπάνου του αὐτὴ τὴ δουλειά.

— Ὁ κ. Σημιριώτης, ὁ ἀδερφός του κ. Σημιριώτης τοῦ ποιητῆ, τύπως ἕναν τόμο μὲ ποιήματα. Ὅσοι εἶπαν πὼς μᾶς ἔφτανε ἕνας Σημιριώτης και δὲν εἶταν ἀνάγκη νὰ ξεφυτρώσει και δεύτερος, πρέπει νὰ ξέρουν πὼς δὲ βλάφτει τὰ καλὰ πράματα νὰν τᾶχουμε σὲ διπλό.

— Ὁ Ἀντρεάδης ζεῖ και βασιλεύει. Τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν προχθεσινὴ «Ἀκρόπολη», πού εἶχε, λέει, και γράμμα του και πού θὰ τυπώσῃ σὲ λίγες μέρες και σειρά ἄρθρα του γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση τῆς Ρουσσίας. Κ' ἐμεῖς ἐδῶ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰν του κάνουμε και μνημόσυνο!

— Ἡ χαρὰ μας δὲ λέγεται γιὰ τὴ νεκρανάστασή του! Χαλάλι του και τὸ ἄρθρο του περασμένου φύλλου και ἡ ἐλεγεία τοῦ Βαυτιερῆ!

Ο ΙΔΙΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Στὸν Ψυχάρη

I.

Ἡ σκέψη μου, γοργόφιτρο πουλάκι,
Στιμοῦλα μιά δὲ λείπει ἀπὸ κονιά σου.
Νὰ τρέμει κίνει τὴ φωτιά στὸ τζάκι
Κάλια πνοὴ χυμμένη διόγυρά σου.

Και τὴ νύχτα σὰ γύρεις τὸ κορμάκι
Κι ἀλαφροσύρεις τὰ ματόκλαδά σου,
Ἡ σκέψη μου, αἰθερόπνοο ἀγεράκι,
Βυθίζεται στὴν ὑπνοφαντασί σου.

Και τὰ ὄνειρά σου τὸ χορὸ ν' ἀρχίζουν
Θωροῶ... Και νά, σὰ δλόλευκα ντυμένη
Νύφη τραγουδιστὰ σὲ ἀργοστολίζουν...

Στὴν ἐκκλησιὰ σὲ λίγο σὲ πηγαίνουν,
Μὰ τί βλέπεις και μιάξεις πεθαμένη
Στοῦ λιβανιοῦ τὰ γνέφη πού ἀνεβαίνουν;

II.

Στάδια τοῦ κήπου πού εὐωδιὲς σκορποῦνε
Και τὸ μάτι θαμπώνει ἡ ἀδοχρωμί τους
Πεταλοῦδες αἰθέρινες πετοῦνε
Μὲ τὰ λευκὰ ἢ πολύχρωμα φτερά τους.

Πετοῦνε στάδια δίχως νὰ σταθοῦνε,
Μόλις τ'ἀγγίζουν φεύγουνε μακριὰ τους
Μὰ κάπου-κάπου στέκουνε, ζουφοῦνε,
Μεθοῦνε πίνοντας τὴ μυρουδιά τους.

Πεταλοῦδες οἱ σκέψεις φτερουγίζουν
Σὲ χαρὲς και σὲ λύπες περασμένες,
Μὰ τίς ἀφήνουν μόλις τίς ἀγγίζουν

Κι ἀνάλαφρες πετοῦν κι ἄλλου πηγαίνουν...
Μὰ ποῖδ' λουλοῦδι τώρα ουντυχαίνουν
Ποῦ τίς κρατεῖ κοντὰ του σκλαβωμένες;

1905

ΠΕΥΚΟΣ ΟΡΕΙΝΟΣ

Χ Α Ρ Α Χ Τ Η Ρ Ε Σ

Η ΓΡΗΝΙΑ

Ἡ γρήνια εἶναι παρὰκονο και γιὰ κείνα πού χαρίζονται μὲ καλοσύνη, κι ὁ γρηνιαρὸς τέτοιος, πού μπορεῖ, ὅταν τοῦ στέλνῃ ὁ φίλος του πεσκέσι, νὰ πῆ σὲ κείνον πού τὸ φέρει: «Λυπήθηκα τὸ ζουμί σου και τὸ ψωρόκρασό σου πού δὲ μὲ κάλεσες σὲ τραπέζι;» κι ὅταν τόνε γλυκοφιλήῃ ἡ ἐρωμένη του νὰ τῆς εἴπῃ: «Δὲν τὸ πιστεύω, ὅτι ἐσύ μὲ φιλάς ἔτσι και μὲ τὴν καρδιά σου» και νὰ τὰ βάνῃ μὲ τὸ Θεὸ ὅχι γιατί βρέχει, παρὰ ἐπειδὴ θὰ βρέξῃ κατόπι· κι ἂν βρῆ στὸ δρόμο κανένα πουγγί μπορεῖ νὰ εἴπῃ: «Μὰ δὲ βρῆκα ποτέ μου κανένα θησαυρό». Κι ὅταν ἀγοράσῃ κανένα δούλο ὑστερὶς ἀπὸ πολλὰ παρακάλια στὸν πωλητὴ νὰ τοῦ τονε δώσῃ, εἶναι ἱκανὸς νὰ εἴπῃ: «Μοῦ φαίνεται παράξενο ἂν ἀγόρασα τίποτα γερὸ τόσο ἀκριβά». Και σὲ κείνον πού τοῦ φέρνει συχαρήκια λέγοντάς του «Σοῦ γεννήθηκε γιός» μπορεῖ νὰ τοῦ εἴπῃ: «Ἀνίσως προστέσης ὅτι μοῦφυγε και τὸ μισὸ βιός μου, θὰ εἴπῃς τὴν ἀλήθεια». Κι ἂν κερδίσῃ τὴ δίκη του χωρὶς νὰ χάσῃ ψῆφο, εἶναι ἱκανὸς νὰ κατηγορήσῃ τὸ δικηγόρο του ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ δίκια του τᾶφισε και δὲν τὰ εἶπε· κι ὅταν οἱ φίλοι του τοῦ κάνουνε δάνειο μὲ συνεισφορά και τοῦ εἴπῃ κανένας: «Γίνου χαρούμενος» μπορεῖ νὰπαντήσῃ: «Και γιατί; ἐπειδὴ πρέπει νὰ τοὺς δώσω πίσω τὰ λεφτὰ τους και νὰ χρωστῶ χωριστὰ στὸν καθένανε χάρη ὅτι μ' ἔχουν εὐεργετήσῃ;»

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ

Ἀγαπητὴ Νουμά,

Ἀπόψε εἶμαι χαρούμενος, ξέρεις γιατί; Πρὶν λίγες ὥρες στρίβοντας μιά γωνιά στοῦ Μακρυγιάνη ἀπαντήθηκα μὲ δύο κυρίες, πού φαίνεται εἶχανε στὸ νοῦ τους νὰγοράσουν ἐφημερίδα. Μόλις λοιπὸν εἶδε ἡ μιά τους ἕνα λουστρό, λείει τῆς ἀλληνῆς:

—Νὰ ὁ ἐφημεριδᾶς! νὰ τονε φωνάξω;

Ἀκούς; ὁ Ἐφημεριδᾶς. Εἶναι λέξη πού μ' ἔκανε χαρούμενο ἐκεῖ πού συλλογιόμουνε κάτι ἄλλα δυσάρεστα πράματα, πού δὲν εἶναι κι ἀνάγκη νὰ τὰ πῶ. Καλόβολος ὡς τόσο πού μὲ μιά λέξη ἤρθα σὲ κέφι. Και πὼς νὰ μὴν ἔρθω, ἀδερφέ, ἀφοῦ μ' αὐτὴ τὴ λέξη ξεφορτωνόμαστε δυὸ συλλαβές, κέγὼ καθὼς ξέρεις δὲν πολυαγαπῶ τὰ λόγια και ἀκόμη λιγώτερο τὰ μακρόλογα; Ὁ Ἀντρεάδης—ἄς μὲ συμπαθήσῃ πού θὰ τὸν πειράξω λιγάκι—μποροῦσε νὰ μᾶς λογαριάσῃ πόση λιγώτερη δύναμη μὲ τὸ κόψιμο τοῦ—πώλης θὰ ξοδεύουνε τόσα ἑκατομμύρια Ἑλληνικὰ χεῖλια—ἂν ὑποθέσουμε, πρᾶμα πού δὲν ἀληθεῖ, πὼς τὸν ἔχουν ὅλοι ἀνάγκη τὸν ἐφημεριδοπώλη. Τὸν ἐ-φ-η-μ-ε-ρ-ι-δ-ο-πῶ-λη. Γιὰ κοιτάξῃ μιά λέξη, πού πρέπει νὰ χρησιμεύῃ και γιὰ κλητικὴ τοῦ δρόμου! Τί ἀθεόφοβοι αὐτοὶ οἱ δασκάλοι! Θυμάμαι τὴ στενοχώρια μου μιά φορὰ πού χρειάστηκε νὰ μεταφράσω τὸ ἐγγλέζικο news-boy σ' ἕνα χωρατό. Ἄντ'ις τὸμορφο, τὸ δισύλλαβο, τὸ ζωηρὸ τὸ news-boy, πούχει και τὸ χάρισμα νὰ δείχνῃ τὴν ἡλικία τοῦ πωλητῆ, νὰ βάλῃς ἕνα ἐφημεριδοπώλης! Ἀλήθεια πὼς και τὸ ἐφημεριδᾶς, πού μοῦ θυμίζει τὸ γραμματᾶς πού ἀναφέρει ὁ Ψυχάρης, δὲν τᾶχει

τοῦτο τὸ τελευταῖο χάρισμα κι ἀκόμη δὲ μοῦ πολυαρέσει ὁ πληθ. του ἐφημεριδᾶδες, μὰ ἐπὶ τέλους εἶναι λαϊκὸ πλάσμα και πιά σύντομο, κι ἂν κατέβουμε σ' αὐτὸ τὸ σκαλοπάτι, ποιὸς ξέρει πού ἄλλου ἀκόμη μπορεῖ νὰ μᾶς κατεβάσῃ ὁ λαός. Ἄχ, τί πλοῦτο θὰ ξανοίγουμε νὰ ξετυλίγεται μὲ τὸν καιρὸ μπροστά μας, φτάνει αὐτὴ ἡ περιφρονημένη δημοτικὴ, ἡ Σταχτοπούτα, σὰν πού τὴν εἶπε μιά φορὰ ὁ Παλαμᾶς, νάνεβη στὸ θρόνο πού τῆς πρέπει. Τὸ ἐλπίζω, γιὰτὶ καθὼς βλέπω ὅλο και ἀνεβαίνῃ.

3—12—1905

Γεῖά σου

ΡΑΚΙΟΣΓΛΑΕΚΤΑΔΗΣ

(μικρὰ ὑπογραφή ἔβαλα, μὰ νὰ μὲ συμπαθήσῃ).

ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΑΣΜΑΔΙΑΤΙΚΟ

Ἀπὸ Πέμπτη δὲ Πέμπτη

Ἐπιμετοῦς Ἐσωτερικῶν ὁ Ν. Καλογερόπουλος

Σκοτωμοί. Ἀθήνα 4 (μιά δηλητηρίαση ἀπὸ γάλα), Περαιᾶς 1, Ἐπαρχίης 8 (Στὸ Αἰγίο ἀδερφὸ σκότωσε τὸ μικρὸ τῆς ἀδερφῆ κατὰ λάθος, και στὴν Πάτρα ἀδερφὸς τὴν ἀδερφῆ γιὰ λόγους τιμῆς).

Λαβωμοί. Ἀθήνα 9, Περαιᾶς 6, Ἐπαρχίης 8.

Κλεισιές. Ἀθήνα 8, Περαιᾶς 5, Ἐπαρχίης 3.

Ἀπαγωγές. Ἀθήνα 1, Περαιᾶς 1.

Σημ. Και δίχως νὰ σὰς τὸ ποῦμε, ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ σημερινοῦ φονοπαζαροῦ μαθαίνετε πὼς τοῦτῃ τῇ βδομάδα εἶχαμε Ἐπιμετοῦς κρίση.

Ο ΦΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

Κορφιάτη φίλο μας. Ὁ «Κουρίας τῆς Σιδίλλης» τοῦ Μπωμαρσαί πού παίχτηκε στὴν Κέρκυρα, δὲ μεταφράστηκε ἀπὸ τὴν κ. Εἰρήνη Δεντρινοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τὴν κ. Γ. Βούλγαρη. Ἐνα κόμμα ξέφυγε σ' αὐτὸ πού γράφαμε στὸ περασμένο φύλλο, ἀντίμεσα τοῦ Ρ ω μ α ἰ ἰ κ α και ἂ π ὁ κ' ἔτσι ἔγινε τὸ λάθος.—κ. Ἀστέρ. Ἀλέξ. Ἀλμυρό. Μήπως ἀπαντήσατε στὸ τελευταῖο γράμμα μας και χάθηκε ἡ ἀπάντησι;—κ. Ε Ρηγ. Τί πειράζει; Ἀφαιρέσε ἀπὸ τᾶρθρο τὸν πρῶτο παράγραφο και τὸν τελευταῖο κ' ἔτσι τὰ ρίστα κάρ' τα πὼς γραφήκανε, ἔτσι σὰ σιλουέτα, γιὰ τὸ ζ ω ν τ α ν ὸ τὸν Ἀντρεάδῃ. Καλὰ τὸ λές! Τύχη κι αὐτὴ μιά φορὰ, νᾶσαι ζωντανὸς και νὰ διαβάζεις πὼς θὰ σὲ κρίνανε ἂν πείθινες!

Ὁ Πούπιος Πείσωνας ὁ ρήτορας, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μὴν τονε σκοτιζοῦν οἱ δούλοι του, τοὺς πρόσταξε νὰ τοῦ ἀποκρίνονται μονάχα σ' ὅσα τοὺς ρωτᾶει και νὰ μὴν τοῦ μιλοῦνε γιὰ τίποτις ἄλλο. Θέλησε ὅμως κάποτε νὰ κάμῃ τραπέζι στὸν ἄρχοντα Κλώδιο κ' ἔστειλε νὰ τὸν καλέσουνε, ἔτοιμάσαντας φυσικὰ μεγαλόπρεπο δεῖπνο. Μὰ ὅταν ἤρθεν ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ, ὅλοι οἱ ἄλλοι καλεσμένοι ἦταν παρόν και μόνο τὸν Κλώδιο πρόσμεναν, γι' αὐτὸ ὁ Πείσωνας ἔστειλε κάθε στιγμὴ τὸ δούλο πού πῆγε τὴν πρόσκληση στὸν Κλώδιο νὰ κοιτάξῃ ἂν ἔρχεται. Μὰ σὰν ἐνύχτωσε πικὰ γιὰ καλὰ κι ἄρχισε νὰπέλπιζεται, εἶπε στὸ δούλο:

—Δὲ μοῦ λές, τοῦ εἶπες νᾶρθῃ ἀπόψε;

—Βεβαιότατα.

—Μὰ τότε πὼς δὲν ἤρθε;

—Γιατὶ εἶπε πὼς δὲ ἤρθῃ.

—Και πὼς δὲ μοῦ τὸ εἶπες ἀμέσως;

—Γιατὶ δὲ μὲ ρώτησες.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ *

Καταπιαστήκανε κιόλας εκείνο που μήτε ο Λουκιανός μήτε ο Θεόκριτος μήτε ο Πλούταρχος—γιατί ξεχνούνε πάντα τον Πολύβιο που τους άζει και που δέν έγγραφε την άττική, παρά σύχρονη γλώσσα;—βγήκανε οι δασκάλοι να μ'ε δασκαλέψουνε ως και στη φυσική μας την όμιλία, και την τεχνητή τους τη γραμματική να μ'ε την καθίσουνε στο στόμα. Για τουτό σήμερα πολεμούμε και για τουτό αναγκαζόμαστε να περιορίσουμε τον πλοῦτο ή σαν προτιμάτε την πολυτυπία της δημοτικής.

Η πολυτυπία της χρωσιέται και σ' άλλους λόγους, τουλάχιστο σ' έναν άλλο. Στην αρχή, δηλαδή όταν αρχίζει ένα έθνος να μεταχειρίζεται τη γλώσσα του για σκοπούς φιλολογικούς, όταν τη γράφει, όταν παραιτά τη δασκαλία, την τάχα πατροπαράδοτη, επειδή και Γάλλοι και Ίταλοι πάθανε τα ίδια, παρατηρήθηκε στην Έβρώπη φοβερή πολυτυπία. Ξεσηκώσαμε άλλο (P. M., B', 3) κάτι πολυτυπίες του Ντάντε. Μά ο Ντάντες είτανε μεγάλος ποιητής, καλλιεργημένος, γραμματισμένος, έννοιεται ήξερε και να διαλέγη. Για να δη κανείς πολυτυπία και να φρίξη, πρέπει να κοιτάξη τους καθαρό άγραμμικούς που στιχουργούσανε στο δυτικό το μεσαιώνα και στιχουργούσανε κάμποσο από το δέκατο ίσα με το δέκατο τέταρτο αιώνα στη Γαλλία. Μιά γραμματική—Grammaire de a langue d'oil, ou grammairie des dialectes français aux XIe et XIIIe siècles κτλ. par G. F. Burguy, έκδ. γ', τ. Α', 1882, σ. 121, μ'ε καταλογίζει τους διάφορους τύπους που συνηθίζανε για ποιή λέξη θαρρείτε; Για την προσωπική άνωτονία, που έπρεπε ν'αχη έναν τύπο, άρου μονοτυπία γυρέδουνε οι δασκάλοι, μάλιστα σε τέτοια λέξη χρήσιμη και σημαντική. Όρίστε τί βρίσκουμε στο Burguy:

ju, ju, juu, j, jeo, j', ge, gie, στην έν. όν.
nos, nous, nus, no, στην πλ. όν.
me, mi, moi, mei, mi στην έν. αίτ.,
ios, nous, nus, στην πλ. αίτ.

Σας άφίνω πιά να καμαρώσετε το δέφτερο πρόσωπο και το τρίτο (ί. μ.).

Τί κάθονται λοιπόν και μ'ε λένε; Από κεί, από τέτοια πολυτυπία βγήκανε τα γαλλικά.

Διαβάστε τον Burguy και παρακάτω να δήτε πώς πολεμούσανε άναμεταξύ τους οι διάφορες ντοπιολαλίες της Γαλλίας, ώσπου να νικήση ένας τύπος (ί. μ., σ. 121-122).

Ο Burguy, στη γραμματική του, βέβαια πώς δέν έχει πάντα τη σωστή μέθοδο, βέβαια πώς δέν ξεχωρίζει πάντα κάθε χερόγραφο και κάθε τόπο, καθώς τάκριβολογούνε σήμερα οι σοφοί. Μά όπως κι αν είναι, δέν τά στοχάστηκε ο άθροπος, κι ο κατάλογός του έχει τουλάχιστο ένα σίγουρο άποτέλεσμα, που από το δωδέκατο στο δέκατο τρίτο αιώνα, τόσους τύπους συνηθίζανε στη Γαλλία για το άπλό το έγω.

Εμείς έχουμε τέτοια; Και ποιός από τους δασκάλους το υποψιάστηκε κανε πώς σε μερικά χωριά το έγω λέγεται ταχτικά έω; Είναι μάλιστα κανείς

*Κοίταξε φύλλα 171, 172, 173 και 174, 175.

ναπορήση πώς άμέσως κι άπαρχής το κατορθώσαμε ν'αχουμε τόσο λίγο άνώμαλη γλώσσα, τόσο μιά, με τόσο λίγες πολυτυπίες, και να τη γράφουμε το κάτω κάτω με άσήμαντες διαφορές.

30.

Οί πολυτυπίες και η σειρά.

Πρέπει όμως πάντα και πάντα να συλλογιόμαστε τα παιδιά που θ'αχουνε να μελετούνε το μάθημά τους στο σχολείο. Η πολυτυπία ένοχλητική για την εκπαίδευση. Άνάγκη λοιπό να ξεπολυτύπουμε λιγάκι τη γλώσσα. Είναι κι άναντίλεχτο πώς μ' όλη την πολυτυπία που άπαντούμε άλλου και μάλιστα στους αρχαίους, τα όήματά μας έχουνε πολύ περισσότερη και θέλουνε σκέψη για να μπουνε σε τάξη. Μά η δουλειά δυσκολούταικη. Έδώ χρειάζεται προσοχή μεγάλη. Για να διαλέξης τύπο μέσα σε πολλούς, για να παραδεχτής τον τάδε κι όχι τον τάδε, άπαραίτητο πρώτα πρώτα να μη βλέπης χωριστά, που να πούμε, κ' έναν ένανε τους διάφορους τύπους τους γλωσσικούς: άπαραίτητο να βλέπης, όσο το δυνατό, τη σειρά τους, να τους βλέπης όλους μαζί, να βλέπης τη γλώσσα, το σύνολο να βλέπης. Κάποτες έχεις κιόλας δυό σειρές τύπους, άντις μιά. Και τότες άπαραίτητο να ξεδιακρίνης τη σειρά τη σωστή, που θα σου τη δείξη πάλε μιά ματιά βίχμένη στις γλώσσας την οικονομία. Να το ξεκαθαρίσουμε από με δυό τρία παραδείγματα.

Στην πρώτη έκδοση του Ταξιδιού—να με συμπάθετε που σας μιλω για μένα, μά δικά σας και τα δικά μου—παραδέχτηκα στο καιώ, λέω κτλ. τον παρατατικό με γ, έλεγα, έκαιγα, κτλ. Τώρα που ξαναπέρασα το Ταξίδι, για τη δέφτερη έκδοση, μού φάνηκε η συζυγία σαν άλλόκοτη, όπως την είχα παραδεχτή. Άμέ, βέβαια! Ένεστώτας χωρίς γ, καιώ, λέω, κλαίω, άκούω, το ίδιο κι ο άόριστος της ύποταχτικής να φάω, ένω γ στον παρατατικό, έκαιγα, έλεγα, έκλαπα, και στον άόριστο της ύριστικής έφαγα κτλ. Τί λέτε; Να τα όμαλώσουμε, για περισσότερη έφκολία; Και δόστου, στα δέκα πρώτα τυπογραφικά φύλλα, πιάνω και σου το σήνω το γ στον παρατατικό. Έτσι, νόμιζα, το ήθελε η σειρά. Τίποτα! Και γελάστηκα. Πολύ φρόνιμα κ'άτησα στην πρώτη έκδοση το γ του παρατατικού, και το κατάλαβα ο ίδιος, τώρα που γύρβα να το σιάζω. Η σωστή σειρά θέλει γ στον παρατατικό, και στον ένεστώτα δε θέλει!

Για να δούμε.

Τόν ένεστώτα, μήτε λόγος να τον αλλάζουμε και να του καθίσουμε γ μεταξύ στα δυό του τα συμπλαγινά φωνήεντα, δηλαδή από λέω, κλαίω, καιώ, άκούω, να το κάμουμε λέγω, κλαίγω, καιγω, άκούγω. Χάνεται άμέσως η σειρά. Γιατί τότες πώς θα το κλίνουμε, λέγω, λέγεις, λέγει, λέγουμε, λέγετε, λέγουμε; Δε γίνεται—ή ως άποφασίσουμε πιά πώς γράφουμε την καθαρέβουσα: το δημοτικό είναι λέω, λές, λεί, λέμε, λέτε, λένε, χωρίς γ. Έτσι κι όλα τάλλα της ίδιας σειράς. Άκούγεις, κλαίγομε, καιγεις δέν υπάρχουνε. Ύπάρχουνε άκούς, κλαίς, καις κτλ. Σειρά.

Γιατί όμως να χαλάσουμε τη σειρά στον παρατατικό, γιατί να μην του σηκώσουμε το γ κι άφτουνού; Γιατί έχι άκουα; Τι κερδίζεις τάχα με το άκουα, το έλεγα, το εκλαιγα; Όραία. Μά τη σειρά σου την ξεχάσες; Δοκίμασε να το κλίνης χωρίς γ

στα τρία πρόσωπα και στους δυό αριθμούς. Τι βγαίνει; Βγαίνει που στο άκουα, άκουες, άκουε, άκούαμε, άκούατε, άκούανε δε σκοντάφεις, μά βγαίνει πώς θα τα μπερδέψης σ' όλα τάλλα της σειράς: έλεα, πάει σα θέλεις: έλεες, έλεε, κι αν το θέλεις δέν πάει. Τι κάνεις, σα γράφεις; Τι κάνει, όποιος γράφει; Στοιχηματίζει. Άμα παραδέχτηκε, άμα διάλεξε τύπο, θα πη, ο τύπος που θα ζήση, ο κάλος ο τύπος, είναι κείνος που διάλεξες. Κ' έτσι βάζεις στοιχημα, με την έλπίδα πώς θα κερδίσης. Πρέπει όμως να φροντίσης και για τις πιθανότητες, να είσαι σίγουρος δηλαδή πώς οι πιθανότητες, οι περισσότερες, είναι δικές σου. Πρέπει, μ' άλλα λόγια, να είναι ο τύπος σου βιώσιμος. Η καθαρέβουσα ίσια ίσια ποτέ της δέν πρόσεξε στη βάσιμη αρχή που λέμε δώ, δέν πρόσεξε, όχι μόνο σ' όλη τη γραμματική της, δέν προσέχει άκόμη και σα διαλέγει μεταξύ δυό δασκαλισμούς και σου παίρνει χ'εφα τον πιο άπιθανο να νικήση, μιά συνεδρίασις, συνεδρίασις, συνεδρίασις, άντις μιά συνεδρία, συνεδρίας. Τη φρόνιμη την αρχή, δέν ταιριάζει να την ξεχνούμε μήτε μεις, άναγκαίο να την άκούσουμε, έω από τη σειρά της συζυγίας που ξετάζουμε τώρα, και σε άλλα πολλά που σειρά δέν έχουνε. Βλέπω, λ. χ., μερικούς φίλους μας που προσπαθούνε να τ'ε βολέψουνε με τον άβόλεφτο άόριστο αϊσθάνθημα, και κάποτες μ'ε τονε γράφουν αϊσθάνθημα. Πιθανότητες, και μάλιστα βεβαιότητες ύπάρχουνε πώς δε θα σταθ ή άόριστος και θα γίνη γλήγορα στάθημα, ένχ με τον άόριστο του σέκουμαι, ώστε για να ζήση ο άόριστός σου, θα χρειαστής να καταφύγης στο συναισθάνθημα, που τουλάχιστο δε σου φέρνει παρανόημα ούτε σύχυσ, και πάει στο συναισθάνουμαι.

Ο παρατατικός έλεα, με το δέφτερο και τρίτο πρόσωπο του ένικου έλεες, έλεε, βιώσιμος δέν είναι, γιατί τα δυό σου συμπλαγινά ε, άργά νωρίς θα κατασταλάξουνε σε σκέττο ε, έλες, έλε, που σου αλλάζει και του λέω, κλαίω, άκούω τη συζυγία και κοντά όλο το σύστημα της σημερινής μας συζυγίας. Λοιπόν έχουμε, όπως λέγαμε, δυό σειρές: μιά σειρά, ο παρατατικός, σαν τονε συγκρίνεις με τους παρατατικούς της ίδιας συζυγίας: η πρώτη σειρά σου σβουλέβει να πετάξης το γ: η δέφτερη σε πείθει πώς πρέπει να το κρατήσης. Κ' έτσι μάλιστα διατυπώνεις νόμο πιο γενικό: τα ρήματα που στον ένεστώτα έχουνε δυό φωνήεντα τελικά, μορφώνουνε τον παρατατικό τους μ' ένα γ μεταξύ στα δυό φωνήεντα. Βγαίνει έφκολία περισσότερη παρά που θ'εβρισκε το παιδί, αν τ'ε διδάσκες, πώς ατά ρήματα που στον ένεστώτα έχουνε δυό φωνήεντα τελικά, τ'αχουνε και στον παρατατικό. Θα εξαίρεση μόνο τα ρήματα που στο δέφτερο και τρίτο πρόσωπο του ένικου θα σου παρουσιάζανε δυό ε συνεχικά, έλεες, έκαιες, α δέν τους έβαζες γ μεταξύ στα δυό φωνήεντα κτλ. Δε γλυτώνεις. Γλύτωσες, άμα διάλεξες την καλή τη σειρά.

18.

Ένα μακρινό παράδειγμα.

Έλατε να πιάσουμε τώρα κ' ένα παράδειγμα πιο μακρινό.

Στην Άθήνα σήμερα συνηθίζουνε και λένε δε βαριόσατε, φοβόσατε, νρεπόσατε κτλ. κτλ., δηλαδή δέφτερο πρόσωπο του πληθυντικού του ένεστώτα της μέσης η παθητικής ύριστικής. Δε μού

φαίνεται ωστόσο πως ή κατάληξη -όσαστε τού ενεστώτα είναι για να ζήση. Δέ βρίσκει αρκετή στήριξη στάλλα πρόσωπα. Χρωστάει την υπαρξή της στο πρώτο πρόσωπο τού πληθυντικού βαριόμαστε· τὸ μ, ἀπὸ τὸ πρῶτο στο δέφτερο πρόσωπο, γίνεται σ κ' ἔτσι τὸ πρῶτο γίνεται ἀμέσως δέφτερο. Μὰ ἡ κατάληξη -όμαστε καὶ -όσαστε δὲ φανερόνεται μονάχα στὸ βαριέμαι· μὰς τὴ δείχνει καὶ τὸ ῥήμα φοβοῦμαι, φοβόσαστε, μὴ φοβόσαστε. Πῶς κλίνονται τὰ δύο ῥήματα; Ο ἐνικός στήν Ἀθήνα κλίνεται βαριέμαι, βαριέσαι, βαριέται καὶ φοβᾶμαι, φοβᾶσαι, φοβᾶται. Στήν Πόλη βαριόμαι, βαριέσαι, βαριέται· καὶ φοβοῦμαι, φοβᾶσαι, φοβᾶται. Ἄς κοιτάξουμε πρῶτα τὸν ἐνικό, νὰ δοῦμε τί βγαίνει.

Σωστό δὲν εἶναι νὰ νομίζουμε πῶς σκοπὸς τῆς γραμματικῆς, καὶ καλὰ νὰ ἐμαλῶνουμε, νὰ σιάζουμε, νὰ βουκανίζουμε γιὰ νὰ τὰ κάμουμε ὅλα γλιστράσαν τὸ ποτάμι τοῦ βουκανιοῦ. Κάποτες πρέπει, κάποτες δὲν πρέπει· χρειάζεται μέτρο καὶ τὸ ζήτημα πάντα, μὲ τί νὰ μοιάζουμε ἴσα ἐμαλῶνουμε καὶ στρώνουμε. Εἶναι ἀλήθεια πῶς τὰ τρία πρόσωπα τοῦ ἀθηναϊκοῦ βαριέμαι μοιάζουμε περισσότερο ἀναμεταξύ τους—βαριέμαι, βαριέσαι, βαριέται—παρὰ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ πολιτικοῦ βαριόμαι, βαριέσαι, βαριέται. Τὸ πολιτικό βαριόμαι μοιάζει ὅμως περισσότερο μὲ τὸ πολιτικό φοβοῦμαι παρὰ πού μοιάζει τὰθηναϊκό βαριέμαι μὲ τὰθηναϊκό φοβᾶμαι. Ἄν κρατήσουμε λοιπὸν τὸ πολιτικό βαριόμαι μαζί μὲ τὸ πολιτικό φοβοῦμαι, τότες καὶ στίς δύο συζυγίες μοιάζουμε τὰ δύο πρῶτα πρόσωπα· καταντᾷ ἡ ἐφκολία γενική. Ἄς συλλογιστοῦμε κιόλας πῶς τὸ φοβοῦμαι καὶ τὸ βαριόμαι δὲν εἶναι διόλου ξένα στήν Ἀθήνα· πολὺ γνωστά μάλιστα, ἐνῶ τὸ φοβᾶμαι δὲ λέγεται καὶ τόσο συχνά, λιγώτερο ἴσως ἀπὸ τὸ βαριέμαι. Κ' ἔτσι μὰς συμφέρει καλύτερα ἰδῶ νὰ παραδεχτοῦμε τοὺς δύο πολιτικούς τύπους. Θὰ μοιάζουμε παραπάνω, ἂν καὶ δὲ φαίνεται ἀπὸ πρώτη ὄψη, τὸ δέφτερο καὶ τρίτο πρόσωπο τοῦ βαριόμαι—βαριέσαι, βαριέται—μὲ τὸ δέφτερο καὶ τρίτο τοῦ φοβοῦμαι—φοβᾶσαι, φοβᾶται—γιατί ξέρι ἀμέσως τὸ παιδί, α') πῶς τὸ πρῶτο πρόσωπο καὶ στὰ δύο ῥήματα τὸ ἴδιο· β') πῶς τὸ δέφτερο καὶ τρίτο, στὰ δύο ῥήματα, ἔχουνε πάντα ἓνα φωνήεντο, ἓ στο βαριόμαι—βαριέσαι, βαριέται—ἀ στο φοβοῦμαι—φοβᾶσαι, φοβᾶται. Νὰ τοῦ μάθης βαριέμαι, βαριέσαι, βαριέται, φοβᾶμαι, φοβᾶσαι, φοβᾶται, τοῦ μαθαίνεις, θὰ μοῦ πῆς, συζυγία πὸ ἀπλή, ἀφοῦ καὶ στίς δύο συζυγίες ὁ ἐνικός ἔχει τὸ ἴδιο φωνήεντο, ἓ καὶ ᾱ. Ναι, ἀπὸ πού λέγαμε. Σχωρίζεις τίς συζυγίες, δὲν τίς ἐνώνεις, δὲ συγγενέβουνε πιά, καὶ πρέπει νὰ καταλάβῃ τὸ παιδί πῶς συγγενέβουνε στὸν ἐνικό, γιατί καὶ στὸν πληθυντικό συγγενέβουνε, γιὰ νὰ φήσουμε τοὺς ἀόριστους φοβή-θημα, βαρε-θημα, φοβη-θῶ, βαρε-θῶ, πού μιὰ κατάληξη ἔχουνε.

Τώρα πού μπήκαμε στὸ νόημα, μπορούμε νὰ συγκρίνουμε κι ἄλλα ῥήματα τῆς ἀσυναίρητης (ἀρχαίας) συζυγίας, μέσα καὶ παθητικά, ἔχουμαι, γράφουμαι. Δηλαδή, βλέπουμε πῶς ἡ κατάληξη στὸ πρῶτο πρόσωπο εἶναι πάντα ἓνα ουμαι, πότε ἄτονο—ἔρχουμαι, γράφουμαι—πότε τονισμένο—βαριόυμαι, φοβοῦμαι. Μεγάλη ἐφκολία καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ κ' εἶναι ἀκόμη πὸ γενική. Τόση μάλιστα πού ὁ πληθυντικός πιά δὲ θὰ μὰς δυσκολέψῃ. Τὸ πολιτικό πρῶτο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ, ἴσια ἴσια, μὰς πλουτίζει καὶ πάλι μὲ τὸ ου ἀπτό, πού μὰς εἶναι τόσο ἐφκολο, βαριόμαστε, φοβοῦμαστε· μὰς πλουτίζει μὲ τὸ ἴδιο τὸ ου καὶ τὸ τρίτο πρόσωπο, βαριόονται, φοβοῦνται· νὰ μὴν ξεχνοῦμε καὶ τὰ συναί-

ρητα ἔρχονται, γράφονται. Τύπο ἀθηναϊκό βαριένται, φοβᾶνται, πού νὰ ταιριάζουνε μὲ τὸ βαριέμαι καὶ τὸ φοβᾶμαι, δὲν πιστέβω νὰ χροῦμε, ἂν καὶ παραξένο διόλου νὰ ὑπάρχουνε κάπου κάπου. Μὰ σίγουρο μὴτε ἔρχεται ὑπάρχει μὴτε γράφεται. Τὸ πρῶτο ἀθηναϊκό—βαριόμαστε, φοβόμαστε—χωρὶς ου καὶ τοῦτο. Μὰς ἀπομνήσκει νὰ ζητάσουμε τὸ δέφτερο τὸ περίφημο, τὸ βαριόσαστε, πού πάλι ου δὲν ἔχει. Τί πειράζει, θὰ μοῦ πῆς, ἀφοῦ μοιάζουμε ἀναμεταξύ τους, δέφτερο καὶ πρῶτο τοῦ πληθυντικοῦ, βαρι-όμαστε, φοβ-όμαστε, βαρι-όσαστε, φοβ-όσαστε, ὅπως ἴθελα δηλαδή πὸ ἀπάνω νὰ μοιάζουμε τὸ δέφτερο καὶ τρίτο τοῦ ἐνικοῦ, βαριέσαι, βαριέται, φοβᾶσαι, φοβᾶται; Μοιάζουμε μάλιστα περισσότερο ἀναμεταξύ τους, παρὰ πού μοιάζουμε τὰ πολιτικά φοβ-ούμαστε, φοβ-άστε, βαρι-ούμαστε, βαρι-έστε. Ὅχι! Γιατί τὸ πολιτικό βαρι-έστε, φοβ-άστε στηρίζεται στὸ δέφτερο καὶ τρίτο τοῦ ἐνικοῦ—βαριέσαι, βαρι-έται, φοβ-ᾶσαι, φοβ-ᾶται—ἐκεῖ πού τὰθηναϊκά στέκονται: χωρὶς μὲ τὸ ὄ τους καὶ στηρίζονται μονάχα τὰ δύο τους ἀνάμεσά τους. Τὸ πολιτικό στηρίζεται καὶ στάλλα τὰσυναίρητα—ἔρχεστε, γράφεστε· στηρίζεται στὸ βαριόσαστε καὶ τὰθηναϊκό ἐρχόσαστε, γραφόσαστε, μὰ πὸ ἐφκολο μαθαίνεις τοῦ παιδιοῦ πῶς στήν κατάληξη, τὸ -έ- ἢ -ά- τοῦ δέφτερου καὶ τρίτου ἐνικοῦ—βαρι-έσαι, βαρι-έται, φοβ-ᾶσαι, φοβ-ᾶται—ἀνταμώνεται καὶ στὸ δέφτερο τοῦ πληθυντικοῦ. Μὲ δύο φωνήεντα, -ου, -ου, καὶ -ε, -έ, συμμαζώνεις ὅλα τὰ ῥήματα στὸν παθητικό ἢ μέσο ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς. Μεγαλύτερη ἐφκολία, ἐπειδὴ καὶ γενικώτερη.

32.

Ὁ παρατατικός κ' ἡ σειρά του.

Νὰ μὴ θάρρῆψετε, γιὰ τόνομα, πῶς πάω νὰ σηκώσω πόλεμο μεταξύ Ἀθήνα καὶ Πόλη. Τὸ ἐναντίο, γυρέβω νὰ τίς ἐνώσω καὶ πολιτικό φιλότιμο δὲ μὲ κέντησε νὰ σᾶς τὰ πῶ. Θέλω μάλιστα τώρα νὰ δώσω δίκιο στοὺς Ἀθηναίους. Ἀφοῦ βγήκαμε νὰ κοιτάξουμε τοὺς τύπους, ὄχι ἓναν ἓναν, χωριστά, μὰ καὶ συναμεταξύ τους, δὲ γίνεται νὰ ξεχάσουμε τὸν παρατατικό, μιὰ καὶ μιλήσαμε γιὰ τὸν ἐνεστώτα. Ὁ παρατατικός πῶς κάνει; Βαριόμουν, βαριόσουν, βαριόυνταν, βαριόμυστα, βαριόσαστε, βαριόυνταν καὶ φοβοῦμουν, φοβοῦσουν, φοβοῦνταν, ἀπὸ στήν Πόλη στήν Ἀθήνα, βαριόμουνε, βαριόσουνε, βαριότανε, βαριόμαστε (καὶ βαριόμυστα), βαριόσαστε, βαριότανε καὶ φοβόμουνε, φοβόσουνε, φοβότανε, φοβόμαστε. Προτιμότερο στὸν παρατατικό φοβόμαστε (καὶ φοβόμυστα), ἀπὸ τὸ πολιτικό, ἂν καὶ δὲν ἔχει τὸ ἀγαπημένο μας τὸ ου, πού τοῦ θυσιάσαμε τόσα καὶ τόσα ο. Πρέπει νὰ τὸ πάρουμε ἀπὸ πὸ γενική ὄψη ἀκόμη τὸ ζήτημα. Πρέπει νὰ μὴν ἐρκεστοῦμε στὸ τυπικό, πρέπει νὰ πάγ' ὡς τὰ φωνολογικά ἢ ματιά μὰς. Μὲ τὸ τελικό ν τοῦ πολιτικοῦ παρατατικοῦ, πού τὰπαντοῦμε σὲ τέσσερα πρόσωπα—πρῶτο, δέφτερο, τρίτο τοῦ ἐνικοῦ καὶ τρίτο τοῦ πληθυντικοῦ—δὲ βγαίνει προκοπή, γιατί τὸ ν ἄλλα συνακόλουθα δὲ θέλει παρὰ φωνήεντα ἢ π ε κ, καὶ δὲν ἔμαθε ὁ καθένας νὰ προσέχη στὸν κανόνα, πού ἴσως εἶναι κι ὁ σημαντικώτερος, ἐπειδὴ, ὅπως τὰποδείξαμε ἄπειρες φορὲς, ἄμα μείνη ἀπαρτήρητος, ὅλα εἶναι ἄξιος νὰ μὰς τὰ χαλάσῃ (κ. τὸ Ταξίδι μου, σ. 168 καὶ ἀκ. Ἰ. κ. Μ., Β', 19 καὶ ἀκ. Ἀπόλυτοι κανόνες, Νουμᾶς, ἀρ. 115 σ. 4, καὶ ἀκ.) Ἢ πρέπει τότες νὰ καταφύγουμε στάλλα τὸ πολιτικό βαριόμουνε, βαριόσουνε, φοβοῦμου-

να, φοβοῦσυνα· μὰ πάλι σκουτάφτομε στὸ νά, βαριόμουνε νὰ κάμω, πού εἶναι δυσάρεστο. Μὲ τὸν ἀθηναϊκό τύπο τὰ βολέβουμε μιὰ χαρά, βάζουμε παντοῦ καὶ τὸ ε τὸ τελικό, βάζουμε παντοῦ καὶ τὸ ο· βαριόμουνε, βαριόσουνε, βαριότανε, βαριόμαστε, βαριόσαστε, βαριότανε· λοιπὸν καὶ φοβόμουνε, κ' ἐρχόμουνε, καὶ γραφόμουνε· ξεδιακρίνουμε κιόλας τὰ δύο τρίτα πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ, βαριότανε, βαριότανε, πού δὲν τὰ ξεδιακρίνει ὁ Πολίτης. Τί λέτε; Χρησιμοποιοῦμε λαμπρά καὶ τὸ βαριόσαστε.

33.

Ἄρχὴ ἀλλαγῆς.

Νομίζω μάλιστα πῶς τώρα πάει στὸν τόπο τῆς ἡ καρδιά μας—καὶ τὸ βαριόσαστε στή θέση του! Γιατί τὸ βαριόσαστε ἀπὸ τὸ ἀθηναϊκό τί ἄλλο μπορεῖ νὰ παρὰ δέφτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ, ὄχι τοῦ ἐνεστώτα, μὰ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ ἴδιου; Πῶς γίνεται, θὰ μοῦ ἀποκοιθῆς, ἀφοῦ στὸν ἐνεστώτα τὸ μεταχειρίζονται; Γίνεται περίφημα καὶ θαρῶ πῶς στήν ἀθηναϊκή συζυγία κάτι ἀκολούθησε πού ὅσο ξέρω δὲν παρατηρήθηκε ἀκόμη. Ἀξίζει ὡστόσο παρατήρησι καὶ νὰ τί μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι.

Ὅταν πὰς καὶ βωτήσης Ἀθηναῖο πῶς θὰ πῆ στὸν παρατατικό τὸ βαριόσαστε, ἢ δυσκολέβεται νὰ σοῦ δώσῃ ἀπάντησι, γυρέβει καὶ δὲ βρίσκει δέφτερο πρόσωπο· ἢ πάλι προσπαθεῖ νὰ στοχαστῇ μιὰ φράσι ὅπου θᾶφerne ὁ λόγος δέφτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ, καὶ βλέπεις τότες πῶς μιλώντας φυσικά σοῦ τὸ λέει φοβηθήκατε. Ὅταν ὅμως τοῦ φτειάσης ἐσὺ τὴν κατάλληλη φράσι, ἄς ὑποθέσουμε ὅταν πῆγατε μόνοι σας οἱ δύο σὲ κείνο τὸ μέρος, δὲ φοβόσαστε ὄσπου νὰ φέξῃ, ὁ Ἀθηναῖος θὰ καταλάβῃ ἀμέσως πῶς τὸ φοβόσαστε εἶναι παρατατικός καὶ συμφωνεῖ μαζί σου πῶς ἔτσι τὸ σωστό.

Καὶ τί βγαίνει ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου μας τὰ λόγια; Βγαίνει κάτι πολὺ σημαντικό.

Ἡ γερμανικὴ συζυγία, ὅπως κ' ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ (ἀγγλικὴ) καταστάλαξε σήμερα σ' ἓναν καὶ μόνο τύπο γιὰ παρατατικό κι ἀόριστο συνκμ., *ich bin, ich war, ich halte, ich habte, ich sang, I was, I had, I loved, I sung*. Οἰκονομία τοῦ τυπικοῦ καὶ κάπως ἐφκολία τῆς ψυχῆς.

Τὸ ἴδιο λοιπὸν ἀρχίζει καὶ γίνεται στήν ἀθηναϊκὴ συζυγία. Κοντέβει νὰ κατασταλάξῃ σὲ μονότυπο ἀόριστο καὶ παρατατικό.

Μὰ πῶς μπορεῖ, μὲ ἀντισκόφεις ἐσὺ, ἀφοῦ ἀκόμη κι ἂν τὸ παραδεχτοῦμε πῶς θέλει τέτοια μονοτυπία ὁ Ἀθηναῖος, δὲν τὴν ἔχει στάλλα τὰ πρόσωπα, δὲ διστάζει στάλλα—φοβόμουνε, φοβόσουνε, φοβότανε, φοβόμαστε (ἴσως ἐδῶ διστάξῃ λιγάκι), φοβότανε—καὶ διστάζει στὸ δέφτερο, φοβόσαστε;

Ἰσια ἴσια τυχαίνουμε ἀπαράλλαχτα κι ἄλλοῦ ὅσα σημειώνουμε στήν ἀθηναϊκὴ συζυγία πού βρισκεται σὲ πρῶμοια μεταμόρφωσι. Λίγο λίγο μεταμορφώνονται οἱ τύποι. Ἀκολουθοῦνε καὶ κάτι νόστιμα, τουλάχιστο γιὰ τὸ γλωσσολόγο. Τώρα, στή Γαλλία, ὁ παρατατικός τῆς ὑποταχτικῆς χάνεται καὶ πάει ἀποφέβει κανεὶς ὡς καὶ στὰ βιβλία του, ὅσο καλλιτεχνικά, ὅσο δουλεμένα κι ἂν τὰ φανταστῆς, τοὺς τύπους *que je fusse, que j'eusse, que j'aimasse, que j'eusse* κτλ. Σὲ δὲ θυμῶμαι ποιὰ του κωμωδία, ὁ Ἀ'ε-

xandre Dumas fils βάζει ένα πρόσωπο να πη· *« Ah! Écrivez naïvement d'émotion. Γαλλικά, ή γραμματική τὸ θέλει κανονικά με τὸν παρατατικό τῆς ὑποτακτικῆς, Oh! il faudrait que tu vinsse tout de suite. Δὲν τόλμησε ὅμως ὁ ἄσπυρος νὰ τὸ πη· ἔτσι. Ἐτσι δὲ μιλοῦνε. Στὴν ὁμιλία, παρατατικό δὲν ἔχει καὶ θάκουσῃς πάντα ἐνεστώτα· Oh! il faudrait que viennes tout de suite. Λοιπὸν κι ὁ Dumas μ' ἐνεστώτα τὸ βάζει. Θῆτανε μάλιστα λάθος νὰ τῶθαζε με παρατατικό, γιατί τὸ μέρος ὅπου ἔρχεται ἡ φρασούλα εἶναι δραματικό καὶ θὰ σκούναρτε ὁ κόσμος. Τί κάνει τότες; Γιὰ νὰ μὴν τὸν κατηγορήσουνε τάχα πὼς ξέχασε τὸν κανόνα, μὰ καὶ γιὰ νὰ γελάσῃ τὸ θέατρο ἀφοῦ συγκινήθηκε, βάζει ἄλλο πρόσωπο καὶ λέει· Elle aimait dû dire que tu vinsse; mais elle est trop émue. Καὶ τὸ θέατρο γελά, τόσο παράξενος τοῦ φαίνεται ὁ τύπος.*

Κι ἀλήθεια, γιὰ νοστιμάδα, γιὰ γλέντι, σὰν κουβεντιάζουνε, στὸ Παρίσι, σοῦ βγάζουνε κάποιες στὴ μέση κ' ἔναν παρατατικό τῆς ὑποτακτικῆς. Μὰ τὸ γλέντι ἔχει τὸ νόημά του καὶ μαθαίνουμε ἀπ' ἀφτὸ πολλά. Πρῶτα πρῶτα, τέλειο γλέντι, τέτοιες ξυπνάδες, δὲ θάπαντήσῃς παρὰ σὲ καλλιεργημένους, σὲ κάπως γραμματισμένη παρέα. Θὰ πη πὼς καὶ τοῦ λόγου τους, πού ζοῦνε βουτηγμένοι στὰ βιβλία, τὸν παρατατικό δὲν τινε συνθίζουνε. Θὰ πη πὼς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ ζωντανὴ γλώσσα εἶναι δύο. Θὰ πη καὶ κάτι ἄλλο. Γιὰ νὰ διασκεδάσουνε παραπάνω, ἄξαρνα σοῦ πετυῶνε κ' ἔναν παρατατικό τῆς ὑποτακτικῆς, que nous nous assyassions, que je m'assyasse. Τὸν παρατατικό que je m'assyasse τὸν ἔχουνε φτιασμένο οἱ προκομμένοι ξεπίτηδες γιὰ τὸ γλέντι. Παρατήρησα ὡστόσο πὼς μερικοὶ τὸ θαρροῦνε με τὰ σωστά τους πὼς τέτοιος εἶναι τόντις ὁ παρατατικός τοῦ s'asseoir. Καὶ γιατί; Γιατί τὰ ῥήματα τῆς πρώτης γαλλικῆς συζυγίας, με κατάληξη -er, chanter, aimer, εἶναι τὰ περισσότερα. Τὸν τύπο τὸ νεκρωμένο τοῦ παρατατικού τοῦ assiseoir τινε συμμορφώνουνε με τὸν τύπο τῆς πρώτης συζυγίας, τοῦ aimer, πού εἶναι λιγώτερο νεκρωμένος. Καὶ περίεργο πού λέγοντας que je m'assyasse, δὲ βρίσκει τὸ λογαριασμό του τὸ γλέντι τὸ ἴδιο, ἐπειδὴ πιδ κωμικὸ ἦτανε νὰ τὸ λέγανε κανονικά que je m'assissee, que nous nous assissee-ont. Μὰ δὲν τὸ ξέρουνε πιά, καὶ μιὰ φορά εἶδα πὼς δυσκολέφτηκε κάποιος, πού τινε βρωτούσα, νὰ δοκιμάσω, νὰ μοῦ πη ποῖς εἶναι ὁ ἐνεστώτας, ποῖς ὁ παρατατικός τοῦ νεγιτ. Δὲν τᾶβγαζε πέρα, καθὼς κι ὁ Ἀθηναῖος δὲν μποροῦσε νὰ μοῦ πη· ποῖς ὁ παρατατικός, ποῖς ὁ ἐνεστώτας γιὰ τὸ βαριόσατε.

Ὡς ἰδῶ πού τὰ συγκρίναμε, δὲ συγκρίναμε τὸ κυριώτερο. Ὑπάρχει λάθος πολὺ πιδ σπουδαῖο. Τὸ ξεστίκωσα κάμποσες φορές, θὰ σὰς ἀναφέρω μόνο δύο τέτοια λάθια. Τὸ ἓνα τᾶκουσα, ὄχι ἐννοεῖται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, τᾶκουσα με τᾶφτιά μου ἀπὸ ἓνα φίλο μου καθηγητῆ, ἓναν καθηγητῆ ἀπὸ τοῦς σοφώτερους, ἓναν πού γράφει ὠραία τὰ γαλλικά, πού εἶναι καὶ ποιητής, πού προσέχει στὴ γλώσσα, στὴ γραμματική, πού μάλιστα καὶ στὰ βιβλία του καὶ στὴν κουβέντα του ἀκόμη, καταντᾶ κάπως σχολαστικός ἀπὸ τὸν πόθο του νὰ μιλή ὀρθὰ καὶ φίνα. Τᾶλλο, τὸ εἶπε μιὰ κυρία μπροστὰ μου, ἀπὸ τίς πιδ καλλιεργημένες, ἀπὸ τίς πιδ διαβασμένες πού

γνωρίζω. Τὸ πρῶτο — τοῦ καθηγητῆ — ἔλεγε· Il faudrait envidemwouι que tu fût... τὸ δεύτερο—τῆς κυρίας— Il faudrait que tu aimât...

Τι ἀκολουθοῦσε; Τὸ aimât καὶ τὸ fût, τρίτα πρόσωπα τοῦ παρατατικού τῆς ὑποτακτικῆς, ὄχι ὅμως δέφτερο. Τᾶλλάξανε ὡστόσο καὶ τὸ τρίτο ἄξαρνα τὸ κάμνε δέφτερο. Γιατί; Γιατί χάνεται ὁ τύπος τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παρατατικού στὴν κοινὴ χρῆση κ' ἔτσι ἀνακατέθουνε τὰ πρόσωπα τὸ ἓνα με τᾶλλο. Γιατί ὡστόσο νὰ μπῆ τὸ τρίτο στὴ θέση τοῦ δέφτερου, ἀντὶς νὰ μπῆ τὸ δέφτερο στὴ θέση τοῦ τρίτου; Γιατί τὸ δέφτερο τοῦ ἐνικῶ ὑποθέτει πὼς μιλεῖς με φίλους, με σπιτικούς σου μὰ ἡ φιλία καὶ τὸ σπίτι δὲν παραδέχονται τύπους λιγωτατιστικούς. Κ' ἔτσι τὸ δέφτερο πρόσωπο τοῦ ἐνικῶ τᾶποξεχνᾶς ὀλότελα. Μὰ ἐσύ θέλεις καὶ καλὰ παρατατικό, ἐπειδὴ σοῦ φαίνεται πὼς ἔτσι πρέπει· τὰ συβιβάσεις ὅλα, παίρνοντας ἀπαρατήρητὰ σου τὸ γνωστότερο ἀπὸ τὰ δύο τᾶσυνήθιστα. Λοιπὸν ἔτσι ἀρχίζεις καὶ μὰς ἀλλάζεις τὴν κλίση ἀπὸ ἓνα πρόσωπο ἀρχίζεις, ὡσπου νὰ μὰς ἀλλάξῃς καὶ τᾶλλα πρόσωπα τῆς κλίσης τοῦ παρατατικού — ἢ νὰ μὴ μὰς τᾶλλάξῃς, παρὰ ὅλα μιὰ μέρα νὰ μὰς τᾶποξεχάσῃς.

Ἐτσι κι ὁ Ἀθηναῖος ἀρχισε τὴν ἀλλαγὴ, ξεχνώντας τὸ δέφτερο πρόσωπο τοῦ παρατατικού πληθυντικού, μεταθέτοντάς το στὸν ἐνεστώτα.

Ἐμεῖς τώρα τί δουλειὰ νὰ πιάσουμε; Νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε τὸν Ἀθηναῖο; Νὰρξίσουμε καὶ μεῖς τώρα νὰ ξεχνοῦμε τὸν παρατατικό; Γιατί ὄχι, θὰ ῥωτήσῃς; Οἰκονομία τυπικῶ, ἐφοκλία τῆς ψυχῆς. Δὲν τὸ εἶπαμε τάχα πιδ ἀπάνω; Σειρὰ βρίσκουμε καὶ δῶ. Τὸ εἶχα, παρατατικός κι ἀόριστος. Παρατατικός κι ἀόριστος τὸ εἶμουνε. Ἀόριστος ἐβλεψα δὲν ὑπάρχει (ἐνῶ ὑπάρχει πρόβλεψα). Ἐπρεπε λέμε καὶ στὸν ἀόριστο καὶ στὸν παρατατικό. Ναί! Ὅσο θέλεις· σοῦ τὸ παραχωρῶ κιόλας—θὰ τὸ ξεδιαλίσουμε πιδ κάτω—πὼς ταιριάζει κάποιες νὰ μὴν ἀμελοῦμε, νὰ καθιερώνουμε μάλιστα καὶ στὰ γραφτὰ μας μιὰν ἀλλαγὴ πού ἀρχίζει. Δὲν πειράζει στὸν παρατατικό, ἐπειδὴ δὲ βλέπουμε, ὡπως θὰ δοῦμε πιδ ὕστερα, καμιά σημαντικὴ ἀρχαία παράδοση πού νὰ μὰς τὸ συβουλέθῃ, βλέπουμε καὶ σειρὰ μεγαλύτερη πού μὰς ἐμποδίζει νὰ παραδεχτοῦμε τὴ μικρὴ ἀλλαγὴ τῆς ἀθηναϊκῆς συζυγίας.

Μὰ μήπως κ' ἡ ἀθηναϊκὴ συζυγία δὲν ἔχει παρατατικό στὴν ἐνεργητικὴ; Μήπως τῆς λείπει στὸν παρατατικό τῆς κανένα πρόσωπο τοῦ ἐνικῶ ἢ τοῦ πληθυντικού; Μήπως τῆς λείπει ἔγραφο, ἔγραφες, ἔγραφε, γράφαμε, γράφατε, γράφατε; Μπορεῖ βέβαια, σὲ κάτι ἄλλα ῥήματα, στὰ συνηρημένα τᾶρχαῖα, νὰ τῆς λείπῃ ἄξαρνα τὸ καθαφτὸ κανονικό, τὸ καθαφτὸ ἀθηναϊκὸ πρῶτο καὶ δέφτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικού, πού ταχτικά ἦτανε ἀγαπά(γ)αμε, ἀγαπά(γ)ατε, ἀφοῦ μοιάζει πὼς ὁ Ἀθηναῖος ἀρῆσει, στὸν ἐνικό, τὸ ἀγαπάω, ἀγαπάει. Ἀπόδειξη κι ἀφτὸ πὼς δὲ γελαστήκαμε σὰ δειξάμε, σὲ πρόσωπα ὠρισμένα, τὸν ξεπεσμό λίγο λίγο τοῦ παρατατικού στὴν Ἀθήνα. Δὲν εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο πού παρατηρήσαμε γιὰ τὸ βαριόσατε καὶ φοβόσατε—ἢ ἀγαπίσατε. Τὴν κατάληξη -όσατε τὴ νοιώθει ὁ Ἀθηναῖος γιὰ κατάληξη τοῦ ἐνεστώτα· τὸ ἀγαπά(γ)αμε, ἀγαπά(γ)ατε, δὲν τὰ νοιώθει γιὰ τίποτις, ἐπειδὴ καὶ δὲν τὰ μὲρφωσε ἀκόμα. Εἶναι τύποι πού τοῦς στοχαζέται ἡ ἀπόλυτη γραμματικὴ στὴν κοινὴ χρῆση, πολὺ πραχτικά, θὰ σοῦ τὰ πη ὁ Ἀθηναῖος, δίχως νὰ δισταῖ μιὰ στιγμή, ἀγαπού-

σαμε, ἀγαπούσατε, καθὼς καὶ στὸ δέφτερο πρόσωπο τοῦ ἐνικῶ ἐνεστώτα, θὰ σοῦ πη ἀγαπᾶς, ἀντὶς ἀγαπάεις, πού τάχα θὰ συμφωνοῦσε καλῆτερα με τὸ πρῶτο καὶ τρίτο ἀθηναϊκὸ ἀγαπάω, ἀγαπάει. Κ' ἔτσι ὁ Ἀθηναῖος μὰς ἀρνηθεῖ τὸ σωστὸ δρόμο· Γιατί ὁ Ἀθηναῖος τί κάνει; Παίρνει ἀπὸ τὴν Πόλη τὰ πρόσωπα πού δὲν ἔχει παίρνει τὸ ἀγαπᾶς, παίρνει τὸ ἀγαπούσαμε, παίρνει τὸ ἀγαπούσατε. Πολιτικά ὅλα. Καὶ μεῖς πάλι τί κάνουμε; Τὸ ἔργο μας, ὅσο γλωσσικό, ἄλλο τόσο κ' ἔθνικό. Τὴν ἔνωση γυρεύουμε. Ὡσπου νὰ σμιζοῦνε πράματις Ἀθήνα καὶ Πόλη, ἄς σμιζοῦνε κι ἀπὸ τώρα οἱ καλιές τους. Τὸν παρατατικό ἢ Πόλη δὲν τὸν ἔχασε, μήτε ἀρχίζει κᾶνε νὰ τὸν παραιτᾶ· τὸν παρατατικό τὸν ξέρουνε, τινε συνθίζουνε σὲ χίλιες ῥωμαϊκές ντοπιολαλιές. Μὰς εἶναι καὶ χρήσιμος. Οἰκονομία τοῦ τυπικῶ κ' ἐφοκλία τῆς ψυχῆς δὲ σημαίνουνε νὰ παρνοῦμαστε τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ τυπικῶ, μάλιστα ὅταν εἶναι ὁ πλοῦτος πανελλήνιος. Λοιπὸν πρέπει, ὡπως καὶ στὸν παθητικό μέσο παρατατικό, καὶ στὸν παρατατικό τῆς ἐνεργητικῆς, νὰ προστρέξουμε στους πολιτικούς τοῦς τύπους γιὰ τᾶρχαῖα τὰ συνηρημένα, δηλαδὴ ἀγαπούσα, ἀγαπούσες, ἀγαπούσε, ἀγαπούσαμε, ἀγαπούσατε, ἀγαπούσατε, πού μὰς φέρνει καὶ τοῦτο ἐφοκλίες δύο εἰδῶνε· τὸ οὐ ἔκείνο, πού τᾶνταμῶσαμε καὶ στὸν παθητικό—μέσο ἐνεστώτα τὴν ἴδια τὴν κατάληξη πού ἀκούμε καὶ στὸν παρατατικό φιλοῦσα, φιλοῦσες, φιλοῦσε, φιλοῦσαμε, φιλοῦσατε, φιλοῦσανε. Διαφορὰ ἔχουνε μόνο οἱ ἐνεστώτες στὰ τρία πρόσωπα φιλεῖς, φιλεῖ, φιλεῖτε.

Θαρροῦ πὼς τὰ ῥήματά μας μπαίνουνε κάπως ἔτσι σὲ τάξη. Κάποιος πάλι μοῦ εἶπε πὼς ὁ Ἀθηναῖος διακρίνει τὸν παρατατικό ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα στὸ βαριόσατε, βάζοντας ἓ στὸν παρατατικό, ἐβαριόσατε. Παρκαθῆναι. Σὰν τύχη καὶ πῆς μεβαριόσατε, τὸ ἓ τί γίνεται καὶ πού τὸ παίρνει τᾶφτί σου; Ἀμὲ, πὼς θὰ κάμῃς με τὰ ῥήματα σὰν τὸ ἀγαπᾶ; Ἐγαπιόσατε; Πρόληψη καθαρεβουσιάνικη τὸ ε. Καὶ τὰ πράματα, μοῦ φαίνεται, ἴπως τὰ ξεδιπλώσαμε πιδ ἀπάνω.

34.

Νὰ τὸ μακρύνουμε ἀκόμη.

Θὰ τὸ μακρύνουμε λιγάκι τὸ μακρινὸ μας τὸ παραδειγμα, γιατί μπορεῖ κανένας Ἀθηναῖος νὰ παρκαθῆναι πού δὲν τοῦ παραχωροῦμε ἀκριτά· ἴσως καὶ μὰς κατακρίνῃ πού γυρεύουμε τάχα νὰ τὰ θεωροῦμε ἀπὸ ἀψηλὰ τὰ πράματα, σὰν τὸν ἀετὸ, νὰ τὰ δεσπόζῃ τάχα τὸ μάτι μας ἀπὸ ἀκρὴ σὲ ἀκρὴ, κι ὡστόσο μόλις μιὰ ματιὰ ῥίξαμε στὸν ἐνεργητικό ἐνεστώτα τὸν ἀθηναϊκὸ. Διέστε τί ὁμορφος πού εἶναι· ἀγαπᾶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ, ἀγαπάμε, ἀγαπάτε, ἀγαπᾶνε· α κι ὅλο α! Νὰ ἐφοκλία! Τί τὰ θέλεις τὰ ου, τί τὰ θέλεις τὰ φοβοῦμαι; Δὸς τους δρόμο· πὲς τα φοβᾶμαι, κερδίζεις ἄλλο α, βάζεις α παντοῦ. Λοιπὸν τότες καί... βαριόμαι; Βλέπεις πὼς δὲν κερδίζω τίποτα. Χᾶνω μάλιστα. Μήτε στὸ ἔρχομαι μήτε στὸ γράφομαι α δὲ χωρεῖ. Πρόσεξε ὅμως καὶ στὸ φιλῶ. Φιλῶ, φιλεῖς, φιλεῖ, ἔτσι δὲν εἶναι; Ὁ πληθυντικός τῶρα; Φιλάμε, φιλάτε, φιλάνε; Ἡ φιλοῦμε, φιλεῖτε, φιλοῦνε; Ῥώτημα δὲν ὑπάρχει πὼς τὸ φιλοῦμε, φιλεῖτε, φιλοῦνε μὰς χρειάζεταικι. Πάλι με τὸ ου, καθὼς καὶ τὸ γράφουμε, γράφουνε. Τὸ παιδί· τὰ συνοψίζει καὶ καταλαβαίνει πὼς τὸ ἀγαπᾶ—κι ὄχι ἀγαπάω—ἓνα ω σοῦ ἔχει στὸ πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνικῶ, ἓνα ω καὶ τὸ φιλῶ, πὼς τὸ δέφτερο καὶ τρίτο πρόσωπο ἔχουνε τὸ ἴδιο φωνήεντο,

